SLOVENSKÁ KOMISIA CHEMICKEJ OLYMPIÁDY

CHEMICKÁ OLYMPIÁDA

51. ročník, školský rok 2014/2015

Kategória B

Domáce kolo

RIEŠENIE A HODNOTENIE

TEORETICKÝCH A PRAKTICKÝCH ÚLOH

RIEŠENIE A HODNOTENIE ÚLOH ZO VŠEOBECNEJ A ANORGANICKEJ CHÉMIE

Chemická olympiáda – kategória B – 51. ročník – školský rok 2014/2015

Domáce kolo

Juraj Bujdák

Maximálne 40 bodov (b)

Riešenie úlohy 1 (13 b)

2 b ***a.*** Olovičité zlúčeniny nie sú stabilné a ľahko sa redukujú na zlúčeniny olovnaté. Napríklad, Pb^{IV} má schopnosť oxidovať aj jodidové anióny a z toho dôvodu jodid olovičitý nie je možné pripraviť.

3 b ***b.*** Molekulové halogenidy sú prchavé látky, keďže medzi molekulami pôsobia len slabé van der Waalsove väzby. Preto možno na základe nízkych teplôt sublimácie predpokladať, že CF_4, SiF_4, GeF_4 sú molekulové halogenidy. SnF_4 s vysokou teplotou sublimácie má nekonečnú, polymérnu štruktúru.

3 b ***c.*** Sú možné tri zlúčeniny s požadovaným zložením: $SiBrCl_3$, $SiBr_2Cl_2$, $SiClBr_3$.

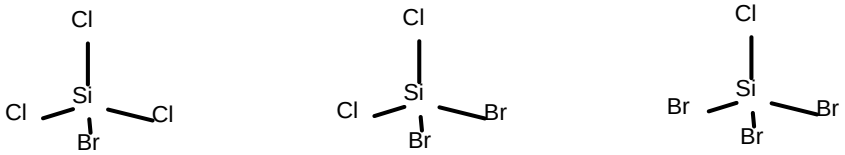

2 b ***d.*** Molekulové hmotnosti rastú v poradi: $SiBrCl_3$, $SiBr_2Cl_2$, $SiClBr_3$. (Hmotnosť atómu brómu je vyššia ako chlóru.)

3 b ***e.*** Nepolárna je len molekula $SiBr_4$. Dipólové momenty štyroch väzieb orientovaných do vrcholov tetraédra sa navzájom kompenzujú. Ostatné molekuly $SiBrCl_3$, $SiBr_2Cl_2$, $SiClBr_3$ majú vzhľadom na prítomnosť neekvivalentných väzieb nenulové výsledné dipólové momenty.

Riešenie úlohy 2 (12 b)

Hmotnostné percento kremíka v zlúčenine Si_2OCl_6 možno vypočítať:

$w(Si) = 2 . A_r(Si) / (2 . A_r(Si) + A_r(O) +6 . A_r(Cl))$

$w_{\%}(Si) = 2 . 28,09 / (2 . 28,09 + 16,00 +6 . 35,45) . 100 \% = 19,72 \%$

Hmotnostné percento kremíka v zlúčenine $SiOCl_2$ možno vypočítať:

$w(Si) = A_r(Si) / (A_r(Si) + A_r(O) + 2 . A_r(Cl))$

$w_{\%}(Si) = 28,09 / (28,09 + 16,00 + 2 . 35,45) . 100 \% = 24,43 \%$

$SiOCl_2$ obsahuje vyšší obsah kremíka ako Si_2OCl_6. Podobným spôsobom je možné vypočítať aj percentuálne obsahy chlóru a kyslíka v oboch zlúčeninách.

Riešenie úlohy 3 (15 b)

3 b ***a.*** $K_2[HgCl_4]$, koordinačný ión: $[HgCl_4]^{2-}$

2 b ***b.*** Centrálny atóm je Hg^{2+} a koordinačné číslo je 4.

3 b ***c.*** $K^+(aq)$, $Mg^{2+}(aq)$, $Cl^-(aq)$

3 b ***d.*** Látka B tvorí stabilné $[HgCl_4]^{2-}$ ióny, ktoré sú odolné voči zámene ligandu Cl^- za molekulu vody.

2 b ***e.*** Tetraéder alebo štvorec sú najbežnejšie tvary molekúl s koordinačným číslom 4.

2 b ***f.*** Tetraéder.

RIEŠENIE A HODNOTENIE ÚLOH Z ORGANICKEJ CHÉMIE

Chemická olympiáda – kategória B – 51. ročník – školský rok 2014/2015

Domáce kolo

Martin Walko

Maximálne 20 bodov

Riešenie úlohy 1 (7 b)

0,5 b ***a)*** 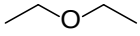

b) 0,5 b za každý správny vzorec, 0,5 b za každý správny názov

1-metoxypropán 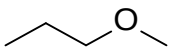

2-metoxypropán 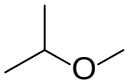

bután-1-ol

bután-2-ol 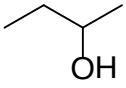

2-metylpropán-1-ol 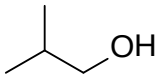

2-metylpropán-2-ol 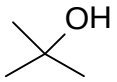

0,5 b ***c)*** bután-2-ol

Riešenie úlohy 2 (4 b)

0,4 b za správne označenie typu reakcie

A) eliminácia **B**) substitúcia **C**) adícia **D**) substitúcia

E) eliminácia **F**) substitúcia **G**) adícia **H**) eliminácia

I) prešmyk **J**) adícia

Riešenie úlohy 3 (5 b)

0,5 b ***a)*** **A** propén

0,5 b **B** propán-2-ol

1 b ***b)*** **A** – 20%, **B** – 80%

c)

0,5 b m(2-brómpropán) = V(2-brómpropán).ρ(2-brómpropán)

m(2-brómpropán) = 10.1,31=13,1 g

0,5 b n(2-brómpropán) = m(2-brómpropán)/M(2-brómpropán)

n(2-brómpropán) = 13,1/123=0,1065 mol

0,5 b n(**A**) = n(2-brómpropán).0,2 = 0,1065.0,2 = 0,0213 mol

0,5 b m(**A**) = n(**A**).M(**A**) = 0,0213.42 = 0,8946 g

0,5 b n(**B**) = n(2-brómpropán).0,2 = 0,1065.0,8 = 0,0852 mol

0,5 b m(**B**) = n(**B**).M(**B**) = 0,0852.60 = 5,1122 g

Uznať aj akékoľvek iné správne riešenie. V prípade správneho postupu ale numerickej chyby neudeliť po 0,5 b za výsledok.

Riešenie úlohy 4 (4 b)

0,5 b za správny produkt

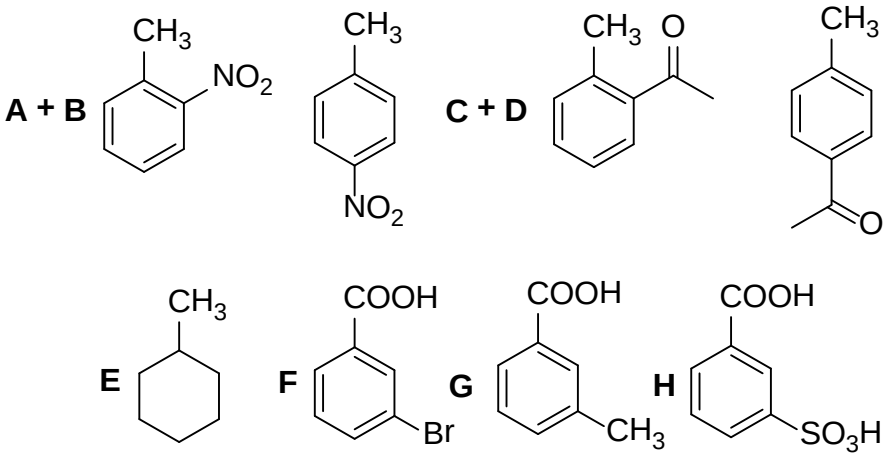

RIEŠENIE A HODNOTENIE PRAKTICKÝCH ÚLOH Z ANALYTICKEJ CHÉMIE

Chemická olympiáda – kategória B – 51. ročník – školský rok 2014/15

Domáce kolo

Pavel Májek

Maximálne 40 bodov

Experimentálna úloha A (12 b)

a) príprava štandardného roztoku:

hmotnosť štandardu $(COOH)_2 \cdot 2H_2O$: $m_š$ = 0,6350 g sa rozpustilo a doplnilo na 100 cm^3,

koncentrácia štandardu:

$$c(H_2C_2O_4) = \frac{m(H_2C_2O_4 \cdot 2H_2O)}{M(H_2C_2O_4 \cdot 2H_2O) \cdot V_{roztoku}}$$

$c(H_2C_2O_4)$ = 0,6350 g/(126,0654 g mol^{-1}·0,1 dm^3) = 0,0504 mol dm^{-3}

b) štandardizácia roztoku $KMnO_4$:

zásobný roztok $KMnO_4$: c = 0,2 mol dm^{-3}

odmerný roztok: 250 cm^{-3} $KMnO_4$ s c = 0,01 mol dm^{-3}

riedenie: $V_{zásobný}$ = 0,01 mol dm^{-3}·0,25 dm^{-3}/0,2 mol dm^{-3} = 12,5 cm^{-3}

na štandardizáciu sa pipetovalo 10 cm^{-3} štandardného roztoku $H_2C_2O_4$

$$5C_2O_4^{2-} + 2MnO_4^- + 16H^+ \rightleftarrows 2Mn^{2+} + 10CO_2 + 8H_2O$$

$$\frac{n(MnO_4^-)}{n(C_2O_4^{2-})} = \frac{c_{MnO_4^-} \cdot V_{MnO_4^-}}{c_{C_2O_4^{2-}} \cdot V_{C_2O_4^{2-}}} = \frac{2}{5}$$

priemerná spotreba štandardného roztoku $H_2C_2O_4$: 18,15 cm^3

$c(KMnO_4)$ = 2 (0,0504 mol dm^{-3}·0,01 dm^3)/(5·0,0185 dm^3) = 1,1101·10^{-2} mol dm^{-3}

bodovanie:	váženie štandardu a operácie so štandardom	2 b
	výpočet koncentrácie štandardu	2 b
	tri titrácie	3 b
	príprava zásobného roztoku $KMnO_4$	2 b
	relatívna chyba stanovenia koncentrácie v %:	3 b

<0; 25>: 3 body, (25; 50>: 2 body, (50; 75>: 1 bod, > 75: 0 bodov

Riešenie úlohy 1 (2 b)

Oxidácia je chemický dej, pri ktorom atóm alebo ión odovzdáva svoje valenčné elektróny, pričom sa zväčšuje jeho oxidačné číslo. Atóm, ktorý sa oxiduje je *redukovadlo*.

Redukcia je chemický dej, pri ktorom atóm alebo ión získa jeden alebo viac elektrónov, pričom sa zmenšuje jeho oxidačné číslo. Atóm, ktorý sa redukuje je *oxidovadlom*.

Oxidácia a redukcia predstavujú čiastkové reakcie redoxnej reakcie, nazývame ich *polreakcie*.

Riešenie úlohy 2 (2 b)

Ako základné látky sa pri štandardizácii $KMnO_4$ používajú kyselina šťavelová $(COOH)_2 \cdot 2H_2O$, síran železnatoamónny (Mohrova soľ) $(NH_4)_2Fe(SO_4)_2 \cdot 6H_2O$ a oxid arzenitý As_2O_3.

Riešenie úlohy 3 (3 b)

$$5C_2O_4^{2-} + 2MnO_4^- + 16H^+ \rightleftarrows 2Mn^{2+} + 10CO_2 + 8H_2O$$

$$Mn^{7+} + 5\,e^- \longrightarrow Mn^{2+} \;/ \times 2$$

$$2\,C^{3+} - 2\,e^- \longrightarrow 2\,C^{4+} \;/ \times 5$$

Riešenie úlohy 4 (3 b)

$$MnO_4^- + 8H^+ + 5e^- \rightleftarrows Mn^{2+} + 4H_2O$$

$$E = E^\circ_{MnO_4^-,H^+,Mn^{2+}} + \frac{RT}{5F} \ln \frac{[MnO_4^-][H^+]^8}{[Mn^{2+}]}$$

Riešenie úlohy 5 (3 b)

$$MnO_4^- + 2H_2O + 3e^- \rightleftarrows MnO_2 + 4OH^-$$

$$E = E^\circ_{MnO_4^-,OH^-} + \frac{RT}{3F} \ln \frac{[MnO_4^-]}{[OH^-]^4}$$

Riešenie úlohy 6 (2 b)

Štandardizácia roztoku $KMnO_4$ s $H_2C_2O_4$ patrí medzi autokatalytické reakcie. Vznikajúce ióny Mn^{2+} pôsobia ako autokatalyzátor. Po prvých prídavkoch odmerného roztoku reakcia prebieha pomaly a ako medziprodukt vznikajú hnedé oxidy Mn^{3+} a Mn^{4+}. Spočiatku reakcia prebieha pomaly, neskôr katalytickým účinkom manganatých iónov sa jej rýchlosť zväčšuje.

Riešenie úlohy 7 (3 b)

Rýchlosť chemickej reakcie s teplotou rastie, pretože sa zvýši stredná rýchlosť Brownovskej častice v roztoku, čím sa zväčší pravdepodobnosť priebehu reakcie.

Van´t Hoffovo empirické pravidlo: pri zvýšení teploty o 10 °C vzrastie rýchlosť reakcie približne 1,5 – 3 krát.

Riešenie úlohy 8 (3 b)

V kyslom prostredí sa varom $H_2C_2O_4$ rozkladá podľa rovnice:

$$H_2C_2O_4 \rightarrow CO_2 + CO + H_2O$$

Riešenie úlohy 9 (3 b)

Manganometria patrí medzi bez indikátorové metódy, kde prvá nadbytočná kvapka odmerného roztoku $KMnO_4$ po dosiahnutí bodu ekvivalencie sfarbí titrovaný roztok do bledoružova. V prípade stanovenia nízkych koncentrácií analytu by bol výsledok zaťažený veľkou chybou. Slepým pokusom sa stanoví objem odmerného roztoku $KMnO_4$ potrebného na dosiahnutie rovnakého bledoružového sfarbenia – tento objem sa potom odčíta od celkového objemu stanoveného titráciou.

Riešenie úlohy 10 (2 b)

Zdroje chýb pri experimentálnej práci: váženie štandardu, nesprávny postup pri uvedení štandardu do roztoku, výpočet koncentrácie štandardu, nedodržanie správneho postupu pri štandardizácii odmerného roztoku (začiatok titrácie, teplota, úplná reakcia, pretitrovanie), výpočet koncentrácie odmerného roztoku a pod.

Riešenie úlohy 11 (2 b)

Hydráty síranu železnatého:

- $FeSO_4 \cdot H_2O$ – szomolnokit
- $FeSO_4 \cdot 4H_2O$ – rozenit
- $FeSO_4 \cdot 7H_2O$ – melanterit, zelená skalica
- $(NH_4)_2Fe(SO_4)_2 \cdot 6H_2O$ – mohrit, Mohrova soľ
- $FeAl_2(SO_4)_4 \cdot 22H_2O$ – halotrichit

Hydráty síranu železitého:

- $Fe_2(SO_4)_3 \cdot 3H_2O$
- $(H_5O_2)Fe(SO_4)_2 \cdot 2H_2O$ – romboklas
- $Fe_2(SO_4)_3 \cdot 6H_2O$ – lausenit
- $Fe_2(SO_4)_3 \cdot 7H_2O$– kornelit
- $Fe_2(SO_4)_3 \cdot 9H_2O$ – coquimbit
- $Fe_2(SO_4)_3 \cdot 10H_2O$ - quenstedtit
- $Fe_2(SO_4)_3 \cdot 12H_2O$
- $R^{I}Fe^{III}(SO_4)_2 \cdot 12H_2O$ (R = K, Rb, Cs, Tl, NH_4) – železité kamence

Pozn.: plný počet bodov za dva správne hydráty $FeSO_4 \cdot nH_2O$ a $Fe_2(SO_4)_3 \cdot nH_2O$.

Autori: RNDr. Juraj Bujdák, PhD., Ing. Pavel Májek, PhD., (vedúci autorského kolektívu), RNDr. Martin Walko, PhD.

Recenzenti: Ing. Lukáš Pogány, doc. RNDr. Martin Putala, PhD., doc. Ing. Jana Sádecká, PhD.

Vydal: IUVENTA, Slovenský inštitút mládeže, Bratislava 2014